

УДК 332.146.2

Марина ПАНЬКО

МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ

Резюме. Досліджено кількісні та якісні характеристики структури економіки Закарпатської області. Проаналізовано показники, які можна застосовувати з метою оцінювання ефективності структури економіки регіону. Обґрунтовано можливість оптимізації показників економічної складової структури економіки регіону шляхом розроблення комплексної програми перебудови структури виробництва. Запропоновано етапи державного регуляторного впливу для покращення структури економіки регіону. Зокрема: дослідження стану економіки регіону, стану конкретних великих підприємств, інфраструктурного забезпечення та існуючої нормативно-правової бази; розроблення перспективної стратегії розвитку регіону на 20–30 років вперед; створення комплексної програми оптимальної перебудови структури економіки регіону; групування існуючих підприємств за рівнем їх технічної озброєності; створення інституційної структури державного регулювання; розроблення планів фінансової підтримки реформ; створення умов для розвитку нових підприємств.

Ключові слова: регіон, структура економіки регіону, економічна складова структури, державне регулювання структурних зрушень та структурної перебудови.

Maryna PANKO

MONITORING OF ECONOMIC INDICATORS OF REGIONAL ECONOMY STRUCTURE AND WAYS OF THEIR IMPROVEMENT

Summary. The paper investigates the quantitative and qualitative characteristics of the economic structure of Transcarpathian region. The aim of the article is to determine the causes of destabilization of economic processes in the region. The indicators that can be implemented for estimation the effectiveness of economic structure of the region have been analyzed. The possibility to optimize the parameters of the economic component of the region's economic structure by means of working-out the integrated program of restructuring of production structure have been grounded. The stages of state regulatory impact for improving the structure of the regional economy have been proposed. In particular: a study of the regional economy, the state of specific large-scale enterprise infrastructure software and the existing legal regulatory base; working-out of perspective of regional development strategy for 20-30 years ahead; creation the comprehensive program of optimal regional economy restructuring; grouping the existing enterprises in terms of their technical providing; formation the institutional structures of government regulation, the development of plans of financial support reforms, creating conditions for the development of new business enterprises.

Key words: region, economic structure of the region, economic component of the structure, government regulation of structural change and restructuring.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років дослідження питання регіоналізації економічного та соціального розвитку країни постає дедалі частіше. Проблеми пов'язані з роллю регіонів у забезпеченні реформування в економіці та суспільстві, необхідністю децентралізації управління, передавання певних повноважень місцевим органам влади та посилення відповідальності за їх діяльність потребують розширення переліку системних практичних досліджень на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню закордонного досвіду структуризації економічного розвитку регіонів присвячені праці таких українських й російських науковців, як Н. Агафонов, Є. Алаєв, В. Бутов, С. Валентей, З. Варналій, А. Гранберг, А. Дружинін, В. Лексин, Т. Морозова, Н. Чумаченко, А. Швецов, Р. Шніппер та ін. Науково-методологічні принципи оцінювання рівня соціально-економічного розвитку систем регіону поглиблено в наукових працях В. Дармограй, А. Маршалова, Т. Уманець, О. Черевко.

Мета статті полягає у визначенні та аналізі проблем розвитку регіону і розробленні можливих варіантів удосконалення механізму соціально-економічного розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі виділяють різні чинники впливу на динаміку регіонального розвитку – соціально-економічні, демографічні, екологічні, природно-ресурсні, а також історичні, політико-правові, організаційні, технологічні тощо. Частина з перелічених чинників відноситься до категорії зовнішніх (вплив держави та зовнішнього середовища, глобалізація), інші – формуються на рівні регіону. Для успішного формування засад регіональної політики і нової структури регіонального управління необхідним є з'ясування проблем, пов'язаних з дослідженням економіки регіонів та її розвитку.

Економічна складова структури економіки регіону характеризує зв'язки між елементами економічної підсистеми регіону (рис.1), тобто взаємозв'язки, які існують між господарюючими суб'єктами, населенням, державою та кредитно-фінансовими закладами. Ця складова виділяє зв'язки, які виникають між суб'єктами господарювання та характеризуються такими показниками, як рівень спеціалізації та кооперування. Сюди можна віднести співвідношення між експортом та імпортом товарів і послуг, що характеризує рівень участі економіки регіону в зовнішньоекономічній діяльності всієї національної економіки.



Рисунок 1. Економічна складова структури економіки регіону

Figure 1. Economic component of region's structure economy

Моніторинг показників економічної складової структури економіки регіону потрібен для того, щоб відобразити розвиток економіки через її складові та перейти до загального оцінювання ефективності структури економіки регіону.

Тенденції змін показників, які характеризують економічну складову структури економіки Закарпатської області за період 2005–2012 рр., відображено в табл.1.

Таблиця 1

Значення показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в поточних цінах, 2005–2012 рр.

Table 1

The value of indicators of economic component of Transcarpathia region economy structure at current prices, 2005–2012

№ з/п	Показники	Значення показника в поточних цінах							
		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	ВРП (ВВП), млн. грн.	6700	8185	10508	13208	12542	15299	18054	21404
2	Валова додана вартість, млн. грн.	6215	7558	9843	12368	12006	14538	16782	19303
3	Капітальні інвестиції, млн. грн.	1381	2535	3036	3777	2429	2205	3052	2736
4	Прямі іноземні інвестиції, млн. дол.	261,3	295,0	265,0	345,3	356,4	363,7	364,4	348,5
5	Доходи бюджету, млрд. грн.	1,26	1,82	2,46	3,28	3,18	3,92	4,44	5,23
6	Видатки бюджету, млрд. грн.	1,25	1,81	2,39	3,28	3,11	3,96	4,26	5,11
7	Показники експорту, млрд. дол. США	0,58	0,70	1,19	1,29	0,98	1,21	1,29	1,29
8	Показники імпорту, млрд. дол. США	0,71	0,97	1,58	1,91	0,98	1,39	1,79	1,85

Джерело: Держкомстат // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ВРП Закарпатської області зріс (у поточних цінах) з 6700 млн. грн. у 2005 році до 21404 млн. грн. у 2012 (табл.1). Зростання спостерігалось в кожному році, крім 2009, в якому відбувся спад (із 13208 млн. грн. у 2008 році до 12542 – у 2009). У процентному відношенні найбільший номінальний приріст ВРП відбувся у 2007 році і склав 28%, спад у 2009 році – 6%. Середній приріст за 8 років номінального ВРП склав 18%.

Таблиця 2

Значення коефіцієнтів росту показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в поточних цінах (розраховано автором)

Table 2

The value of the growth coefficient of indicators of economic component of Transcarpathia region economy structure at current prices (calculated by the author)

№ з/п	I. Економічна складова	Значення показника в цінах 2004 року (рік до року)							Середнє значення
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
1	ВРП (ВВП), млн. грн.	1,22	1,28	1,25	0,94	1,21	1,18	1,19	1,18
2	Валова додана вартість, млн. грн.	1,22	1,30	1,25	0,97	1,21	1,15	1,15	1,18
3	Капітальні інвестиції, млн. грн.	1,84	1,20	1,24	0,64	0,90	1,38	0,90	1,16
4	Прямі іноземні інвестиції, млн. дол.	1,13	0,90	1,30	1,03	1,02	1,00	0,96	1,05
5	Доходи бюджету, млрд. грн.	1,44	1,35	1,33	0,96	1,23	1,13	1,18	1,23
6	Видатки бюджету, млрд. грн.	1,45	1,32	1,37	0,94	1,27	1,08	1,20	1,23
7	Показники експорту, млрд. дол. США	1,21	1,70	1,08	0,75	1,23	1,07	1,00	1,15
8	Показники імпорту, млрд. дол. США	1,37	1,63	1,20	0,51	1,41	1,29	1,03	1,21

Обсяг валової доданої вартості протягом аналізованого періоду збільшився з 6215 млн. грн. (2005 р.) до 19303 млн. грн. (2012 р.). У динаміці росту показника чітко простежуються три етапи: стабільне зростання в середньому на 25% щорічно (2006–2008 рр.), зменшення показника в порівнянні з попереднім роком (спад на 3% в 2009 р.) та поступове зростання показника на рівні 15–20% щороку (2010–2012 рр.). Середнє значення приросту показника – 18% щорічно.

Одним із вагомих показників динаміки економічного розвитку регіону, який дозволяє спрогнозувати майбутні тенденції в його економіці є обсяг капітальних інвестицій. Динаміка даного показника в Закарпатській області характеризується найвищим ступенем мінливості. Стрімке зростання обсягів капітальних інвестицій у 2009 році (на 84% в порівнянні з 2005 роком), уповільнення приросту до 20–24% (2007–2008 рр.), значний спад в 2009–2010 рр., покращення ситуації в 2011 р. (приріст на 38%) і знову спад в 2012 р. – усі ці тенденції відображають високий рівень залежності інвестиційної діяльності від мінливих чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ. Загалом, протягом аналізованого періоду спостерігається позитивна динаміка показника: середній приріст за період становить 16%.

Аналогічною є ситуація зі зміною обсягів прямих іноземних інвестицій. Номінальне зростання даного показника протягом періоду становило 87,2 млн. дол. (з 261,3 млн. дол. у 2005 році до 348,5 млн. дол. у 2012). Проте дослідження

динамічних змін показника за роками доводить високий рівень чутливості показника до ситуації в регіоні та країні загалом. Середній приріст показника за період становить лише 5%.

Доходи бюджету в поточних цінах зросли з 1,26 млрд. грн. у 2005 році до 5,23 млрд. грн. у 2012. Зростання даного показника спостерігалось з року в рік, крім кризового 2009, в якому падіння було великим і становило 0,1 млрд. грн. або 97% до попереднього року. Середній номінальний річний приріст зафіксовано на рівні 23%. У процентному порівнянні найбільший приріст доходів бюджету спостерігався у 2006 році на 44%, а спад – у 2009 на 4%.

Видатки бюджету в поточних цінах зросли з 1,25 млрд. грн. у 2005 році до 5,11 млрд. грн. у 2012, тобто у понад чотири рази (доходи бюджету за цей же період вирости аналогічно) Приріст видатків за період становив 3,86 млрд. грн. Середнє річне значення приросту видатків бюджету дорівнювало 23%. У процентному порівнянні найвищий приріст видатків бюджету припадає на 2006 рік – 45%, найменше – на 2011 рік, 8%. Середнє значення приросту становило 23%.

Необхідно відзначити негативні тенденції щодо збалансованості бюджету. При балансуванні бюджету у поточних цінах, бюджет був профіцитним у 2005, 2006, 2007, 2009, 2011, 2012 рр.; збалансованим – у 2008 році і дефіцитним – 2009 (0,07 млрд. грн.).

Показник експорту за даний період зріс з 0,58 млрд. дол. у 2005 році до 1,29 млрд. дол. у 2012. Найвищий показник експорту зафіксовано у 2008 році та в період 2011–2012 рр. (1,29 млрд. дол.). Зростання даного показника відбувалося кожного року, крім 2009, у якому зафіксовано спад (мінус 0,31 млрд. дол. або мінус 24%). Середній ріст за цей період склав 15%.

Показник імпорту, так само як і показник експорту, продемонстрував позитивну динаміку зростання в усі роки, крім 2009. За цей період (2005–2012 рр.) він зріс з 0,71 млрд. дол. до 1,85 млрд. дол., тобто у понад два з половиною рази. Характерним є те, що у 2009 році цей показник порівняно з 2008 роком зменшився практично у два рази, що пов'язано як зі зменшенням доходів громадян та підприємств у результаті несприятливої економічної кон'юнктури, так і за рахунок коригування валютного курсу. Найнижче значення імпорту за аналізований період припадає на 2005 рік (0,71 млрд. дол.). Найменший позитивний приріст припадає на 2012 рік (0,06 млрд. дол.). Середньорічне значення приросту показника – 21%.

Високі темпи приросту обсягів експорту та імпорту по Закарпатській області можна пояснити вигідним територіальним розташуванням та наближеністю до зовнішніх ринків. Негативним для регіону є той факт, що протягом останніх років (2005–2012 рр.) приріст експорту є меншим приросту імпорту.

Як бачимо з рис.2, основними показниками, які негативно вплинули на ефективність економічної складової структури економіки регіону, є обсяг прямих іноземних інвестицій, обсяг капітальних інвестицій та обсяг експорту.



Рисунок 2. Середнє значення коефіцієнтів росту показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в поточних цінах, 2005–2012 рр.

Figure 2. The average value of the growth coefficient of indicators of economic component of Transcarpathia region economy structure at current prices, 2005–2012

Підсумовуючи вищенаведене, можна сказати, що економічна складова структури економіки регіону характеризується позитивним середнім номінальним приростом за всіма обраними показниками.

З метою поглиблення дослідження, на нашу думку, доцільно усунути вплив на зміну показників такого чинника, як інфляція, та оцінити динамічні зміни наведених вище показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в реальних цінах у розрахунку на одну особу (табл.3).

Таблиця 3

Значення показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в реальних цінах у розрахунку на одну особу, 2005–2012 рр.

Table 3

The value of indicators of economic component of Transcarpathia region economy structure at real prices with per capita, 2005–2012

№ з/п	Показники	Значення показника							
		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Значення показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в поточних цінах									
1	ВРП (ВВП), млн. грн.	6700	8185	10508	13208	12542	15299	18054	21404
2	Валова додана вартість, млн. грн.	6215	7558	9843	12368	12006	14538	16782	19303
3	Капітальні інвестиції, млн. грн.	1381	2535	3036	3777	2429	2205	3052	2736
Допоміжні показники									
4	Індекс споживчих цін	1,12	1,09	1,11	1,15	1,12	1,09	1,03	0,99
5	Чисельність населення, ос.	1245,5	1243,8	1242,6	1243,4	1244,8	1246,	11249,0	1252,6
Значення показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в реальних цінах на одну особу									
6	ВРП (ВВП), тис. грн. на одну особу	4,33	2,96	3,12	3,04	4,61	6,37	5,74	7,90
7	Валова додана вартість, тис. грн. на одну особу	4,02	2,74	2,92	2,85	4,41	6,05	5,34	7,13
8	Капітальні інвестиції, тис. грн. на одну особу	0,89	0,92	0,90	0,87	0,89	0,92	0,97	1,01

Наведені значення показників економічної складової структури економіки Закарпатської області в реальних цінах на одну особу підтверджують зроблені висновки про покращення динаміки ВРП, валової доданої вартості та обсягу капітальних інвестицій у 2010–2012 рр. Застереження викликають лише недостатні обсяги капітальних інвестицій.

Одним із можливих варіантів покращення структури економіки регіону могла б стати комплексна програма перебудови структури виробництва. Її основу повинна формувати структурна перебудова кожного окремого підприємства. Суть програми полягає в тому, що за рахунок проведення реструктуризації окремого підприємства (згідно з перспективами розвитку регіону) можна сформувати оптимальну територіально-виробничу структуру. Застосування державного регуляторного впливу для покращення структури економіки регіону є можливим у кілька етапів:

Перший етап. Слід провести дослідження стану економіки регіону, стану конкретних великих підприємств, інфраструктурного забезпечення та нормативно-правової бази, необхідної для розвитку підприємства та проведення необхідних реформ. Треба проаналізувати галузеву складову структури економіки регіону, її стан

та перспективи. Важливим є питання вивчення структури трудових ресурсів регіону та їх відповідності особливостям структури економіки регіону. Особливу увагу необхідно звернути на ресурсо- та енергозабезпеченість діючих підприємств, їхні можливості щодо реалізації власної продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках. Вивчення цих питань повинно поєднуватися з супутнім аналізом екологічної ситуації та можливим впливом виробництва на навколишнє середовище в майбутньому.

Другий етап. На підставі ґрунтовного аналізу економіки регіону згідно зі світовими тенденціями та національною стратегією необхідно розробити перспективну стратегію розвитку регіону на 20–30 років вперед. Ця стратегія повинна враховувати місцеві особливості та світові досягнення, а також напрям руху передових світових економік. Стратегія розвитку регіону має стати документом, який вказує на головні цілі розвитку регіону та шляхи їх досягнення, оптимізуючи при цьому структуру економіки регіону, природних та людських ресурсів, встановлюючи баланс між економічним розвитком та екологічним станом.

Третій етап. Передбачає створення комплексної програми оптимальної перебудови структури економіки регіону. Ця програма повинна формувати регіональну структуру, яка повинна відповідати основним напрямам стратегії розвитку економіки регіону. Вона повинна також поєднувати, на рівні економіки регіону, як макро- (створення оптимальної структури економіки, розвиток соціально-економічних процесів, екологічні проблеми), так і мікропроцеси (модернізація конкретних підприємств, реструктуризація виробництв, створення нових підприємств відповідної виробничої спрямованості).

Четвертий етап. Головним на даному етапі є розподіл підприємств на окремі групи:

- сучасні підприємства;
- підприємства з відповідною структурою, але які потребують модернізації;
- підприємства, які потребують незначної реорганізації;
- підприємства, в яких необхідно проводити глибоку реструктуризацію;
- підприємства, по яких необхідно провести процедуру банкрутства;
- підприємства екологічно небезпечні, які підлягають закриттю;
- інші підприємства, які не є економічно значущими.

П'ятий етап. На рівні регіональної влади необхідно створити відділи, які б займалися окремими групами підприємств. Їх робота повинна полягати в розробленні програм з розвитку підприємств та їх моніторингу. До розроблення цих програм необхідно залучати наукових фахівців, різноманітні консалтингові фірми, маркетингові служби передових підприємств. Фінансування розроблення програм повинно проходити як за рахунок коштів підприємств, так і за рахунок коштів муніципальних бюджетів.

Шостий етап. Реалізація цих програм повинна здійснюватися в міру наявності коштів та по ранжиру значущості. При цьому повинні бути залучені кошти підприємств, кошти бюджетів (державного та місцевого), а також кошти зацікавлених інвесторів.

Сьомий етап. Пов'язується зі створенням умов для розвитку нових підприємств, які б доповнювали та оптимізували структуру наявного економічного комплексу регіону.

Восьмий етап. Передбачає розвиток сучасного інфраструктурного забезпечення.

Висновки. Ефективність структури економіки регіону залежить від напряму та величини структурних зрушень, які в ній відбуваються. Структуру економіки можна вважати ефективною, якщо проходить комплексний економічний розвиток регіону

(країни), тобто зростає ВВП, покращуються показники, що характеризують складові структури економіки регіону (країни). При дослідженні структури економіки необхідний комплексний підхід, який враховував би не лише ефективність структури економічної системи на даний момент, а й пропонував би напрями якісних структурних зрушень, які б покращували дану систему.

Conclusions. The effectiveness of the economic structure of the region depends on the direction and magnitude of the structural changes that occur in it. The structure of the economy can be considered as effective one in case of integrated economic development of the region (country) that is GDP increases; indicators characterizing the components of the economic structure of the region (country) get improved. The study of the structure of the economy requires an integrated approach taking into account not only the efficiency of the structure of the current economic system, but proposing the directions of qualitative structural changes that would improve the given system.

Використана література

1. Валовий регіональний продукт Закарпатської області (2004–2013 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/nac_rah/val_reg_prod.pdf
2. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування (Закарпатська область) (2010–2013 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/bud/2014/cap_invest_fin_2010-2013.pdf
3. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування (Закарпатська область) (2002–2009 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/bud/2009/cap_invest_2002-2009.pdf
4. Основні показники соціально-економічного розвитку Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/macro/2013/macro_12_2013.pdf
5. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/data/upload/files/1/mon.pdf>
6. Капітальні інвестиції за регіонами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Індeksi споживчих цін за регіонами у 2001–2013 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Чисельність населення Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Отримано 29.10.2014